

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3\(22\)-45-59](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3(22)-45-59)

Петро Бечко

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>*

Інна Космідайло

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту фінансів та інформаційних технологій,
Уманська філія ПВНЗ «Європейський університет», м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-2836-3033>*

Ольга Пономаренко

*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
(доктор філософії),
викладач кафедри фінансів, банківської справи і страхування,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-3273-1150>*

Андрій Гірасімов

*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
(доктор філософії),
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0009-0006-7427-9202>*

СВІТОВИЙ ДОСВІД БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню основних напрямів державної підтримки аграрного сектору економіки. Проаналізовано світовий досвід державної фінансової підтримки та оцінено можливості його адаптації до вітчизняної практики. Визначено переваги пільгового фінансування сільськогосподарських товаровиробників у країнах з розвиненими ринковими відносинами та представлено оцінку державної фінансової підтримки

сільськогосподарських товаровиробників та їх доступу до кредитних ресурсів в умовах державного регулювання аграрного сектору. Висвітлено сучасні проблеми фінансування сільського господарства для вітчизняних суб'єктів господарювання. Зазначено, що запозичення позитивного міжнародного досвіду може бути спрямоване на вдосконалення механізмів фінансування, створення умов для покращення інвестиційного клімату та, зрештою, вирішення проблем, які можуть загрожувати національній продовольчій безпеці.

Ключові слова: кредитування, кредитний ринок суб'єкти аграрного бізнесу, конкурентоспроможність, продовольча безпека, субсидування, інвестиції, пільгове кредитування.

Petro Bechko

*PhD in Economics, Professor, Professor of the
Department of Finance, Banking and Insurance,
Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>*

Inna Kosmidailo

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance
Management and Information Technology, Uman branch of Private Higher
Education Establishment "European University", Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3273-1150>*

Olga Ponomarenko

*PhD student, Lecturer of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3273-1150>*

Andrii Hirasimov

*PhD student, Private Higher Education Establishment
"European University", Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3273-1150>*

GLOBAL EXPERIENCE OF BANKING LENDING OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES

Abstract. The paper is devoted to the study of the main directions of state support for the agricultural sector of the economy. The global experience of state

financial support was analyzed and the possibilities of its adaptation to native practice were assessed. The advantages of preferential loans to agricultural producers in countries with developed market relations are determined, and an analysis of state financial support and access to credit resources for agricultural producers under conditions of state regulation of the agricultural sector is presented. Contemporary issues related to the funding of agriculture sector for national business entities are highlighted. It is noted that borrowing positive international experience can be aimed at improving financing mechanisms, creating conditions for improving the investment climate and, ultimately, solving problems that may threaten national food security.

Keywords: lending, credit market, agricultural business subjects, competitiveness, food security, subsidizing, investments, preferential lending.

Постановка проблеми. Війна Росії з Україною спричинила катастрофічну гуманітарну кризу та поставила під загрозу стабільність геополітичних відносин. Більше того, війна посилила занепокоєння щодо різкого уповільнення глобального зростання аграрного виробництва. Негативний економічний вплив розповсюдився через багато каналів, включаючи ринки сировини, фінансові ринки, торгівлю, міграційні тенденції, зниження довіри, кредитування суб'єктів аграрного бізнесу. Війна в Україні призвела до зростання цін на товари, аграрну продукцію, що призвело до зростання пропозиції на продукцію з метою забезпечення продовольчої безпеки. З огляду на це, актуальною проблемою є відновлення кредитування аграріїв. В статті досліджено світовий досвід пільгового кредитування окремі елементи якого можуть бути адаптовані в національний аграрний сектор економіки. Отже, проблема банківського кредитування суб'єктів господарювання аграрного бізнесу є актуальною у багатьох країнах світу, і вирішення цієї проблеми може сприяти розвитку аграрного сектору та підвищенню його ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження банківського кредитування суб'єктів господарювання аграрного бізнесу проводяться в багатьох країнах світу, оскільки це є важливою складовою розвитку аграрного сектору. Багато науковців та експертів у галузі економіки, банківської справи та аграрного сектору внесли свій вклад в дослідження даного питання, серед них можна виділити Кузьмінов М.В. [3], Васільєва А.М. [6], Гудзь О.Є [7], Русанюк В.В [10], Муляр І.І., Іванова Т.О., Крамаренко М.В. та інші. Ці дослідження дають аналіз проблем, що стосуються кредитування аграрного сектору в Україні, надають пропозиції щодо їх вирішення. Незважаючи на кількість проведених опрацювань, і обсягу наукових досліджень з даної тематики, важливим залишається провести аналіз державної фінансової

підтримки вітчизняних сільгоспвиробників як важливу передумову розвитку кредитування, дослідити сучасні проблеми аграрного кредитування та запропонувати інноваційні рішення, спрямовані на вдосконалення механізму кредитування та створення умов для покращення інвестиційного клімату, взявши за основу успішний світовий досвід, який може вирішити проблему продовольчої безпеки країни.

Мета статті. Дослідити та визначити основні напрями підвищення ефективності кредитування аграріїв, які будуть позитивно впливати на розвиток сектору, провести аналіз світового досвіду провадження аграрної політики та регулювання, а також оцінити можливості його адаптації у вітчизняну аграрну галузь.

Викладення основного матеріалу. Аграрне виробництво є стратегічно важливою галуззю національної економіки, від розвитку якої залежить рівень продовольчої, національної безпеки країни. З огляду на це, державна підтримка її кредитування є об'єктивно необхідною. Підвищення доступності до кредитних ресурсів є одним із пріоритетних напрямів забезпечення динамічного розвитку сільського господарства

Розвиток сільського господарства є пріоритетною програмою економічної політики держави. В останні роки розроблена Концепція «Стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року», яка є ключовою складовою у розбудові аграрної сфери країни за умов комплексного сільського розвитку, спрямованого на стабільне забезпечення розвитку аграрного виробництва, сільського підприємництва, поліпшення умов праці та проживання населення, збереження довкілля, відновлення та сталого використання природних ресурсів [1].

Сьогодні основним нормативним документом, що регламентує державну фінансову підтримку вітчизняного аграрного виробництва є Закон України Про державну підтримку сільського господарства України № 49 від 2004, прийнятого Верховною Радою України. Основними напрямками підвищення ефективності кредитування аграріїв відповідно до військових подій в Україні, здатним позитивно впливати на процес кредитування є:

1. Посилення державної підтримки кредитування сільського господарства;
2. Посилення відповідальності банків за використання коштів, що спрямовуються на фінансування державних цільових програм розвитку аграрної галузі;
3. Підвищення довіри позичальників до системи аграрного кредитування:
4. Ефективна політика банків щодо впровадження технологічних, фінансових та організаційних інновацій.

Для забезпечення продовольчої безпеки України в умовах найжорсткішої ринкової конкуренції, викликаній вступом до СОТ, військовими діями зі сторони РФ стає неминучим процес посилення державної підтримки та вдосконалення методів регулювання сільського господарства. Без цього Україна немає історичних перспектив.. Один із основних напрямів державної підтримки розвитку сільського господарства є забезпечення доступності кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників. Це передбачає наявність такого елемента системи державної підтримки сільського господарства, як пільгове кредитування. Кабінет міністрів запровадив додаткову фінансову підтримку для малих та середніх аграрних виробників відповідно до постанови "Про внесення змін до деяких актів Кабінету міністрів України щодо забезпечення кредитної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам". Відповідно до документу кредитна підтримка виключно малим та середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 мільйонів євро в рік, що є еквівалентом підприємства, яке обробляє до 10 000 га. Максимальна сума кредиту, на який поширюється компенсація відсоткової ставки становить 50 млн грн, а позики надаються для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період дії воєнного стану. Термін кредиту становить півроку. Окрім того, діє компенсація відсоткової ставки за залученими кредитами [2].

Сучасні тенденції розвитку вітчизняного аграрного бізнесу в умовах воєнного стану зумовили пошук нових підходів, принципів, методів і форм управління для всіх видів суб'єктів аграрного бізнесу з метою підвищення відновлення виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, її конкурентоспроможності та сталого розвитку господарюючих суб'єктів галузі. Сучасні умови господарювання суб'єктів господарювання аграрного бізнесу потребують створення умов, здатних забезпечити безперервно-стабільний процес розширеного відтворення аграрної продукції, що потребує наявності відповідних організаційно-економічних механізмів сталого розвитку аграрної галузі регіонів.

Сьогодні наукова проблема пошуку ефективних форм фінансової підтримки аграрного сектора економіки потребує проведення оцінки світового досвіду та можливостей його адаптації у вітчизняну аграрну галузь. Світовий досвід розвитку сільського господарства у два останні десятиліття свідчить про зростання ролі держави у регулюванні сільськогосподарського та продовольчого ринку. У економічно розвинених країнах аграрний сектор сприймається як система, здатна до саморегулювання, а кошти, виділені на підтримку сільського господарства, - як компенсація втрат галузі за умов нестабільності ринку. Розмір цієї компенсації у окремих країнах може сягати 70% вартості продукції сільського господарства. Найбільш масштабну

підтримку сільгоспвиробникам надають країни з найменш сприятливими для аграрного виробництва природно-кліматичними та географічними умовами, наприклад, Норвегія, Японія, Південна Корея. Обсяг державної підтримки залежить від рівня доходів країни. Її розмір становить у країнах ЄС - 1,3%, у Японії - 1,4% валового внутрішнього продукту [3].

В той же час, в 2021 р. частка сільського господарства у ВВП України була найвищою серед усіх секторів економіки і становила понад 10%. "Сільське господарство забезпечило найвищий приріст виробництва в 2021 р. – 14,4%. За підсумками року на сільгосп підприємствах виробництво збільшилося на 19,2%. У результаті сільське господарство забезпечило найвищий відсоток до ВВП серед усіх секторів економіки – понад 10%"[4]. Частка кредитів підприємствам аграрного сектора економіки в загальному обсязі кредитів суб'єктам господарювання, в 2021 р. становило 8,2%, а в 2022 р. 13,2 % [5].

Державна фінансова підтримка сільського господарства – це економічний механізм регулювання доходів сільгосптоваровиробників, структури сільськогосподарського виробництва. Більшість економічно розвинених держав проводить стимулюючу аграрну політику, змістом якої є надання різноманітних дотацій, субсидій та пільг суб'єктам аграрного бізнесу. Її основними інструментами є компенсаційні платежі, платежі за отримані збитки від стихійних лих, цінове регулювання ринку сільськогосподарських товарів, митно-тарифна політика, надання коштів на розвиток інфраструктури сільського господарства, агролізинг тощо. Повноцінне використання цих інструментів державної підтримки потребує збільшення бюджету на підтримку вітчизняного аграрного бізнесу як в абсолютній величині, так і по відношенню до ВВП.

Світовий досвід свідчить, що система державної підтримки сільськогосподарської галузі включає заходи прямого та непрямого регулювання [6]. Серед заходів прямої державної фінансової підтримки у країнах з розвинутими ринковими відносинами варто виокремити: прямі державні компенсаційні платежі за збитки від стихійних лих; платежі за шкоду, пов'язану з реорганізацією виробництва (виплати за скорочення посівних площ, вимушений забій худоби тощо); субсидії у розрахунку на одиницю площі чи поголів'я худоби; платежі у вигляді фінансування закупівель ресурсів для виробництва (наприклад, субсидії на придбання добрив, отрутохімкатів та кормів); фінансування цільових програм та витрат на НДДКР. Пряме субсидування сільського господарства здійснюється практично у всіх економічно розвинених країнах, проте їх рівень та структура різні.

Найбільша частка прямих платежів у структурі витрат на підтримку сільського господарства має місце у Норвегії, Австралії, США та ЄС. У

галузовому розрізі найбільша частка витрат посідає рослинництво в США, Канаді, ЄС, тваринництво - у Фінляндії, Норвегії, Швейцарії. Основною метою прямого субсидування є державне регулювання структури виробництва у сільському господарстві, а також підтримка виробників у районах із несприятливими кліматичними умовами. Наприклад, спеціальні системи підтримки доходів існують у заболочених районах Ірландії та важкодоступних високогірних районах Австрії, а в північній частині Фінляндії у господарствах, розташованих вище 62° північної широти, держава надає підвищені «погектарні» та «поголовні» субсидії сільгоспвиробникам. Бюджетні трансферти сільському господарстві, безпосередньо збільшуючи доходи сільськогосподарського виробника одночасно не впливають на ринкові ціни [7].

Трансферти можуть бути поділені на дві групи: платежі, пов'язані з обсягом виробництва, та платежі, що скорочують витрати виробника. Це дотації, субсидування окремих видів видатків, державні капіталовкладення, вкладення в інфраструктуру тощо. Субсидії у країнах ЄС досягли 45-50% вартості виробленої сільськогосподарської товарної продукції, у Японії та Фінляндії -70% [8].

До заходів непрямой державної підтримки сільського господарства відносяться: цінове регулювання на ринку продукції сільського господарства та продовольства через підтримку внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію; пільгове фінансово-кредитне забезпечення; система пільгового оподаткування, квот та податків на експорт та імпорт продовольства; сільськогосподарське страхування.

Основну роль в системі державного регулювання сільського господарства в зарубіжних країнах відіграє підтримка цін, здатних забезпечити стабільність доходів сільськогосподарських товаровиробників. Основна мета цього регулювання є: стабілізація цін на продукцію сільського господарства шляхом обмеження їхньої динаміки; підтримка цін, які забезпечують аграріям можливість здійснювати розширене відтворення; регулювання обсягів та структури сільськогосподарського виробництва; підтримка стабільності ринку продовольства.

Структура державної підтримки галузі визначається природно-кліматичними умовами та географічним положенням країни, тому в різних країнах переважають ті чи інші механізми регулювання [8]. Наприклад, цінова підтримка сільського господарства в ЄС становить до 91%) від усієї суми бюджетного фінансування, у США – 48%. Канаді - 53% [8].

На Заході суттєва частка доходу фермера формується за рахунок державних джерел: у країнах Європейського співтовариства (ЄС) – 38%, Фінляндії – 72%, Японії – 72%, у США – 27-40%. Усі форми державної

підтримки країнах Європи на початку 1990-х рр. за експертними оцінками становили 11-14 тис. дол. США на рік на одного повністю зайнятого фермера [9].

Показовим є досвід Японії у здійсненні кредитно-грошової політики, де, опираючись на такий механізм, як пільгові позички Центрального банку приватному сектору, держава фактично регулює напрями кредитування та цілком успішно реалізує національні пріоритети. Надалі поступове зростання ролі самофінансування та відповідно менша залежність промислових корпорацій від банківського кредитування підірвали можливості адміністративного керівництва та є однією з причин перетікання пільгованих кредитів у аграрний сектор [9]. Проте, розглядаючи японський досвід, не можна забувати першорядну роль прямого субсидування, що разом із пільговим кредитуванням спричинило підвищення рівня продовольчого самозабезпечення до 50%. Досліджуючи західний досвід, варто відзначити, що практично у всіх країнах ЄС аграрне виробництво є відносно надійним видом бізнесу із невисокими чинниками ризику. Звичайно, досягається це за рахунок систематичного впливу держави на внутрішній ринок. Фінансове регулювання аграрного сектора здійснюється Єдиним фондом орієнтації та гарантування сільського господарства (ЄФОГ), секція орієнтації зосереджує до 15% коштів фонду є інструментом залучення коштів комерційних структур за допомогою кредитних гарантій та компенсацій.

За всієї одноманітності аграрної політики в ЄС існують відмінності у напрямках і методах фінансування. Так, у Німеччині існує система допомоги знову створеним фермерським господарствам, яка включає крім безоплатної допомоги позику до 300 тис. євро (під 5% річних) або загальна позика до 160 тис. євро для будівництва (під 1% річних) з погашенням у розмірі 2% на рік (причому, 20 тис. євро цілком достатньо для придбання вживаного комбайна) [9].

У середньому відсоткова ставка за сільськогосподарським кредитом у Німеччині становить 7,3% річних [9]. Також передбачено угоду про страхування комерційного кредиту, що надається на придбання засобів виробництва (страховий тариф становить близько 0,4%) [9]. У Німеччині центральним сільськогосподарським банком є сільськогосподарський рентний банк, що кредитує сільське господарство та харчову промисловість. Кредити сільськогосподарським виробникам надаються на пільгових умовах, оскільки банк підпадає під дію законодавства про кооперативи, що передбачає пільгове оподаткування. Однак, ставка відсотків за кредитами надмірно варіюється і може бути змінена в період дії кредитної угоди. У Німеччині державна підтримка агропромислового комплексу здійснюється у формі аграрних дотацій, субсидій та прямих платежів. До складу дотацій входять: 1) платежі

за готову продукцію, оскільки обсяги виробництва сільськогосподарської продукції обмежені квотами, які встановлюються з метою недопущення перенасичення ринку; 2) платежі, компенсуючі витрати на інвестиції (наприклад, кредити на придбання основних засобів, високопродуктивної худоби та нових сортів насіння), відсотки за кредитами, на оплату паливо-мастильних матеріалів; 3) компенсаційні платежі за землі, що виводяться з сільськогосподарського обороту, за ресурсозберігаючі заходи.

У Великобританії із системою фермерського кредиту тісно пов'язані іпотечні кредити під заставу землі: з 1928 р. існує Сільськогосподарська іпотечна корпорація, яка отримує державні дотації за скороченими відсотками. Кредитування здійснюється на термін від 5 до 40 років; максимально можливий розмір застави становить третину вартості майна. Щодо короткострокового кредитування, можна відзначити, що фермери частіше використовують не традиційні банківські позички, а овердрафти [9]. У Великобританії немає спеціалізованого аграрного банку, і банківська політика щодо сільського господарства ґрунтується на тих же принципах, що й для інших галузей економіки. Однак через комерційні банки проходять різні державні субсидії, що у багатьох випадках робить кредит пільговим.

У Франції центральне місце у системі кредитного забезпечення сільського господарства відіграє банк «Креді агріколь». Механізм дії пільгових кредитів для аграріїв заснований на принципі боніфікації - державного погашення банком різниці між договірною відсотковою ставкою та ставкою пільгової позички, наданої фермеру.

У Фінляндії, з її природно-кліматичними умовами, частина державної підтримки здійснюється через Фонд сільського господарства, що формується за рахунок державних перерахувань, відсотків з позик та податків на земельні угіддя. Фонд надає фермерам кредити на придбання техніки, будівництво будівель та комунікацій, рекультивацію земель, формування продуктивного стада під 4-7% річних залежно від регіону. Субсидування капітальних вкладень практикується для фермерів-початківців за «системою початкових коштів» [10].

У ЄС склалися специфічні інституції, характеристикою яких є високий рівень державної підтримки, і ця система довела свою життєздатність, функціонуючи з урахуванням принципів Єдиної сільськогосподарської політики.

При дослідженні зарубіжної практики пільгового кредитування заслуговує на особливу увагу досвід Чехії, де для забезпечення надходження інвестицій у сільське господарство був створений фонд, що здешевлює кредити, що надаються комерційними банками, і видаються під конкретні проекти, гарантує повернення основної суми боргу, що робить банки більш

поступливими при наданні кредитів. Підтримка здійснюється на підставі 16 умов, серед яких можна виокремити найбільш суттєві: фінансування проектів, що повністю відповідають вимогам програми; підтримка не надається суб'єктам, які не виконують своїх зобов'язань стосовно держави, що мають нерегульовані вимоги. Залежно від терміну погашення позички гарантується: 1) до 50% кредиту – якщо він погашається за 2 роки; 2) до 70% – при погашенні за 5 років; 3) до 85% - при терміні погашення понад 5 років. Фонд виплачує за позичальника обумовлену частину відсотка, що оголошується щоквартально. Процедура надання коштів така: фермер-заявник готує бізнес-план та звертається до будь-якого комерційного банку про надання йому кредиту. Якщо банк готовий надати кредит, фермер подає заяву до Фонду і за його схваленням видається субсидія або гарантія [10].

У країнах ЄС функцію мінімальних цін виконують державні закупівельні ціни так звані «ціни втручання» За цими, заздалегідь фіксованими цінами, сільськогосподарську продукцію закупають державні організації. Крім того, на високому рівні встановлюються цільові ціни, що гарантують середнім та великим за розмірами виробництва господарствам, певний рівень доходу. Істотний вплив на доходи сільськогосподарських товаровиробників має 10% диференціація цільових цін в розрізі місяців поточного року з метою компенсації витрат на зберігання нереалізованої продукції. Рівень бюджетної підтримки цін на сільськогосподарську продукцію є одним із найважливіших показників державного регулювання сільського господарства. Він відображає відносини всіх цінових дотацій на виробництво та реалізацію (зокрема на експорт) сільськогосподарської продукції до її ціни у сільськогосподарського виробника. З 80-х років ХХ ст. рівень державної підтримки цін сільгоспвиробників неухильно зростає - з 14,7 до 35,8%, зокрема на рослинницьку продукцію з 8,5 до 47%; тваринницьку – з 20 до 28,5%) [10]. Крім компенсації втрат від зниження цін, в економічно розвинених країнах широко застосовуються заходи, створені задля захисту внутрішнього продовольчого ринку від імпорту. Середньозважені тарифи на імпорт сільськогосподарської продукції складають у розвинених країнах 43,1%, у країнах, що розвиваються - 18,7%, у країнах з перехідною економікою - 13,36%.

Основною формою підтримки внутрішніх цін є бар'єри у зовнішній торгівлі у вигляді обмежень імпорту сільськогосподарської продукції, імпортних тарифів, експортних субсидій. Аналогічну роль відіграють компенсаційні збори, акцизи, податки та неподаткові обмеження у вигляді квотування виробництва для скорочення пропозиції, адміністративне регулювання. Тобто, ця форма підтримки передбачає збільшення доходів сільськогосподарського товаровиробника шляхом купівлі споживачами

товарів за вищими цінами. Експорт сільськогосподарської продукції стимулюється субсидіями, тобто. за рахунок коштів платників податків.

Специфічні галузеві особливості сільського господарства зумовлюють необхідність особливого підходу до кредитного забезпечення галузі. При відсутності державної кредитної підтримки галузі, банківський капітал перемістився б на інші, найбільш рентабельні сфери.

Для вирішення фермерської проблеми в США згідно з федеральним законом про регулювання сільського господарства, прийнятого 1933 р. («Agricultural Adjustment Act of 1933»), запроваджена «Концепція паритету» яка слугує наріжним каменем аграрної політики» [10]. Одним з можливих рішень є пільгове кредитування, яке вже діє понад 50 років. На федеральному рівні переважає кілька великих програм, найбільш значною з яких є "Стабілізація доходів фермерів" (в останні роки на неї витрачається 30-50% всіх бюджетних асигнувань у сільське господарство). До її складу входить і "Сільськогосподарський кредит". Закон «FAIR-1996» ознаменувавши новий етап аграрної політики, модифікований у форму системи пільгових позик та авансів, що виділяються з державних фондів під майбутню виручку від реалізації продукції, внесеної до державних програм (так звані, заставні операції). Ставку позики визначено на рівні 85% ринкової ціни попереднього п'ятирічного періоду (середньої величини за мінусом найбільш високої та низької ціни). Максимальні ставки становлять: 1) пшениця – 94,8 дол./т; 2) кукурудза - 74,4 дол./т; 3) рис – 143,4 дол./т; 4) бавовна-1103,7 дол./т. [9]. Розмір пільгової позички максимально обмежений 75 тис. дол. на рік; рівень зниженого відсотка визначається витратами кредитної корпорації плюс 1%. В результаті такої реформи фермери отримують господарську незалежність у виборі рішень, і водночас більший ризик. Комерційні банки є їх найбільшими кредиторами, щорічно надаючи кредити на суму близько 600 млрд. дол. охоплюючи 54% ринку, вони утримують домінуючу позицію у наданні позик під рухоме майно, а також забезпечують 27% кредиту під нерухомість. Система фермерського кредиту (СФК), що виникла 1916 р.. при створенні першого федерального земельного банку, є другою за величиною групою кредиторів галузі, яка щорічно становить не менше 36 млрд. дол. СФК охоплює 32% ринку кредитів під сільськогосподарську нерухомість та 16.5% під рухоме майно. Нині асоціації та банки, що входять до СФК, переважно кредитують поточні витрати. При цьому СФК надає суттєві пільги порівняно з більшістю приватних кредиторів.

У США цінове регулювання на ринку сільськогосподарської продукції здійснюється з урахуванням двох видів цін:

1. Цільових, що поширюються на найважливіші види сільськогосподарської продукції. Ці ціни забезпечують мінімальний рівень доходу для

самофінансування розширеного відтворення виробників із середнім та зниженим рівнями витрат. У разі реалізації сільськогосподарської продукції за цінами нижчими за цільові, виробник отримує різницю, яка компенсує зниження його доходів внаслідок падіння ринкових цін.

2. Заставних, за якими сільськогосподарські товаровиробники здають у товарно-кредитну корпорацію (ТКК) під заставу всю продукцію у разі, якщо ринкові ціни є нижчими за заставні. Якщо впродовж дев'яти місяців заставна продукція не викуплена виробником, вона переходить у власність ТКК, а сільгоспвиробник отримує за неї грошову компенсацію за заставною ціною з відрахуванням витрат за її зберігання. З огляду на це, заставна ціна є гарантованим мінімумом цін на сільськогосподарську продукцію, надає виробнику можливість отримувати доходи внаслідок різниці між заставною ставкою та ринковою ціною.

Сільськогосподарські кредитори в США часто об'єднуються з метою управління ризиком, а також через обмеження, що залежать від резервів. Позики, що видаються для придбання обладнання, часто оформляються цінними паперами і виставляються кредиторами на продаж інвестиційними пакетами, що дає змогу диверсифікувати ризики за рахунок реструктуризації кредитного портфелю. Такий досвід варто запровадити в Україні, але без оформлення цінних паперів. Важливою складовою державного регулювання США є фінансово-кредитна підтримка аграрного сектору економіки. Для поточної організаційної роботи з державного регулювання сільського господарства в різний час було створено кілька організацій, найбільш важливими з яких є:

1. Адміністрація сільськогосподарського кредиту. Основним напрямом її діяльності є надання середньо- та довгострокових кредитів на впровадження досягнень НТО, організація збуту сільськогосподарської продукції з найменшими втратами;

2. Важлива кредитна установа США – Адміністрація у справах фермерів, основною функцією якої є кредитування малих фермерських господарств на пільгових умовах.

У федеральному бюджеті США кошти, що виділяються за статтею «Сільське господарство» становлять лише частину коштів, призначених для здійснення заходів аграрної політики. Значні асигнування направляються за іншими статтями (довкілля, комерційний та сімейний кредит, комунальний та регіональний розвиток та інші), в яких виділяється підстаття "Сільське господарство". Міністерство сільського господарства розпоряджається приблизно 80% коштів, виділених на розвиток сільського господарства з федерального бюджету [10]. Масштаби субсидування сільського господарства США залежить від економічної ситуації. Варто зазначити, що розміри

державних субсидій сільському господарству за останні роки зросли втричі. Нинішня система підтримки фермерів передбачає заходи щодо обмеження позик та прямих виплат для підтримки доходів фермерів. Так, за умови якщо ринкова ціна на одну з основних культур, включаючи пшеницю, кукурудзу, бавовник і рис, буде нижчою за встановлену урядом, то фермеру в такому випадку буде виплачена компенсація, яка покриває різницю між ринковою ціною, що реально склалася, за якою фермер реалізував продукцію, і встановленою урядом. Платою за такі пільги є обмеження розмірів посівних площ тих культур, в яких фермер бере участь у державних програмах підтримки. Нове законодавство у сфері підтримки фермерів США прийнято під назвою "Програма переходу до ринку в сільському господарстві". Воно встановлює щорічні фіксовані (незалежно від кон'юнктури ринку) виплати сільськогосподарським виробникам, поступово скорочуються протягом семирічного періоду. У цьому зберігається принцип регулювання цін.

Основна ідея нового законодавства – це не підтримка виробництва, а підтримка доходів фермерів. Важливим у системі державного регулювання економіки є функціонування сільськогосподарського кредиту, зокрема й пільгового [9]. Значний розвиток сільськогосподарського кредиту в США, головним чином, пов'язаний з широким поширенням в аграрному секторі фермерського укладу. Сільськогосподарські підприємства США фінансують за допомогою кредиту від 35 до 70% усіх сукупних витрат. Частка кредиту істотно коливається.

Висновок. Державна підтримка та кредитування є важливими складовими розвитку аграрного бізнесу. Роль державної підтримки полягає в створенні умов для розвитку аграрного сектору, зокрема шляхом забезпечення доступу до кредитних ресурсів за зниженими відсотковими ставками, гарантій на кредити, забезпечення безпеки фінансових інвестицій тощо. Світовий досвід демонструє високий потенціал інститутів державної підтримки, держава активно долучається до підтримки аграрного сектору, зокрема через створення спеціальних програм кредитування, гарантії на кредити, політику страхування, сприяння доступу до новітніх технологій тощо. В результаті цих заходів підвищується конкурентоспроможність аграрного сектору та створюються передумови для сталого розвитку цієї галузі економіки. Важливим в післявоєнний період України буде досвід кредитування аграрного бізнесу на пільгових умовах. Окремі елементи цього досвіду можуть бути використані і адаптовані у вітчизняну аграрну галузь при кредитуванні суб'єктів господарювання всіх організаційно – правових форм. Важливість пільгового кредитування сприятиме нарощуванню виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції до повоєнних обсягів для забезпечення продовольчої безпеки та реалізації продукції на світові ринки.

Література:

1. Концепція Стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року. Міністерство аграрної політики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/npa/pro-shvalennya-koncepciyi-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnictva-na-silskih-teritoriyah-do-2030-roku>.
2. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004, № 49, (ст.527). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.
3. Кузьмінов М. В. Експортний потенціал сільськогосподарської продукції України в ЄС / М. В. Кузьмінов // *Scientific letters of academic 78.society of Michal Baludansky*. – 2017. – №5(1). – С. 76.
4. Лещенко Р.М. Економіка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3400937-torik-ponad-10-vvp-virobili-u-silskomu-gospodarstvi-lesenko.html>.
5. Міністерство аграрної політики і продовольства України: офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua>.
6. Васільєва А.М. Державна підтримка як складова системи державного регулювання аграрного сектора економіки. Інвестиції: практика та досвід. Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2011/22.pdf.
7. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: [Монографія] / О.Є. Гудзь К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 578 с
8. Дудник О.В. Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища. Режим доступу: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/epf/ekonom_pidpr/naukova_diyalnist/conf_2018.pdf.
9. Трусова Н.В. Світовий досвід підтримки розвитку сільськогосподарських товаровиробників. Дніпровський державний аграрний університет.2020. С.21-27.
10. Русанюк В.В. Зарубіжний досвід державного регулювання аграрного підприємництва. Економіка АПК №39, С. 45-64. Режим доступу: <http://www.eapk.org.ua/contents/2020/04/121>

References:

1. Kontseptsiia stymuliuvannya rozvytku pidpriyemnytstva na silskykh terytoriiakh do 2030 roku. [The concept of stimulating the development of entrepreneurship in rural areas until 2030]. *Ministerstvo ahrarnoi polityky Ukrainy - Ministry of Agrarian Policy of Ukraine*. Retrieved from: <https://minagro.gov.ua/npa/pro-shvalennya-koncepciyi-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnictva-na-silskih-teritoriyah-do-2030-roku> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy Pro derzhavnu pidtryмку silskoho hospodarstva Ukrainy [Law of Ukraine On State Support of Agriculture of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR) - Vidomosti Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*. 2004. 49, Article 527). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> [in Ukrainian].
3. Kuzminov M. V. (2017). Eksportnyi potentsial silskohospodarskoi produktsii Ukrainy v EU. [Export potential of agricultural products of Ukraine to the EU]. *Scientific letters of academic 78.society of Michal Baludansky*. 5(1) [in Ukrainian].
4. Leshchenko R.M. (2021). *Economica* [Economy]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3400937-torik-ponad-10-vvp-virobili-u-silskomu-gospodarstvi-lesenko.html>. [in Ukrainian].
5. Ministerstvo ahrarnoi polityky i prodovolstva Ukrainy: ofitsiyniy web-sait.[Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine: official website]. Retrieved from: : <https://minagro.gov.ua> [in Ukrainian].

6. Vasilieva A.M. (2020). Derzhavna pidtrymka yak skladova systemy derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho sektora ekonomiky. [State support as a component of the system of state regulation of the agrarian sector of the economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investment: practice and experience*. Retrieved from: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2011/22.pdf [in Ukrainian].

7. Hudz O.Y.(2007). Finansovi resursy silskohospodarskykh pidpriemstv. [Financial resources of agricultural enterprises]. Kyiv: NNC IAE. 578 [in Ukrainian].

8. Dudnyk O.V. (2018). Stratehichni priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v umovakh instytutsiinykh peretvoren hlobalnoho seredovyshcha. [Strategic priorities of socio-economic development in the conditions of institutional transformations of the global environment]. Retrieved from: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/epf/ekonom_pidpr/naukova_diyalnist/conf_2018.pdf [in Ukrainian].

9. Trusova N.V. (2020). Svitovyi dosvid pidtrymky rozvytku silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv [Global experience of supporting the development of agricultural producers]. *Dniprovskiy derzhavnyi ahrarniy universytet - [Dnipro State Agrarian University*. 21-27 [in Ukrainian].

10. Rusaniuk V.V. (2020). Zarubizhnyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho pidpriemnytstva. [Foreign experience of state regulation of agrarian entrepreneurship]. *Ekonomika APK. – Economy APK*. 39, 45-64. [in Ukrainian].